

Elżbieta Rogalska

Uniwersytet Szczeciński

Studium teoretyczne na temat współczesnych problemów polskiego szkolnictwa wyższego

Wprowadzenie

Współczesny stan polskiego uniwersytetu można określić mianem „urynkowienia edukacji” (Chutorański, Makowska, 2016, s. 66–67). Określenie to wiąże się z wieloma podlegającymi pod technizację konsumpcyjnymi praktykami edukacyjnymi, takimi jak m.in. umasowienie, kształcenie na potrzeby rynku, zewnętrzne finansowanie. Zbyszko Melosik (2009, s. 73) sytuację polskiego uniwersytetu określił mianem sprzedaży: „liczy się głównie to, co można sprzedać”. Składnikami sprzedaży w edukacji są: wydajność, efektywność, użyteczność, umiejętność zdobywania środków finansowych poza uczelnią (zewnętrznych), konkretność, skuteczność metod i ludzi, wiedza relatywna i fragmentaryczna, popularyzacja treści z równoczesnym niwelowaniem naukowego dyskursu (Melosik, 2009, s. 73–92). Zbigniew Kwieciński (2016, s. 7) napisał artykuł o „wielowymiarowym pęknięciu społeczeństwa (wychowującego)”, w którym twierdzi, że zmiany są powstrzymywane m.in. przez „struktury długiego trwania” (Braudel, 2013), takie jak „powierzchnowa, frekwencyjna religijność i «dziedziczone» habitusy”, oraz „neoliberalizm gospodarczy” prowadzący do „społeczeństwa anankastycznego (lęku przed zmianą) i narcystycznego (skupione na konsumpcji i hedonizmie)” (Riemann, 2005). Zdaniem Kwiecińskiego (2016, s. 8) „wielokrotne «reformy» wprowadziły chaos i upadek systemu edukacyjnego”, dlatego proponuje on rozwiązanie trudnej sytuacji polskiego uniwersytetu, a mianowicie „jednostki autonomiczne”, które są „otwarte na ponowoczesny świat”. Natomiast francuski filozof Jacques Derrida (2015) odwołuje się do pojęcia dekonstrukcji (rekonstrukcja starego wraz z dekonstrukcją tej rekonstrukcji na nowe, czyli zbadania tego, co stare, i wcielenia pozytywnych cech starego w nowe), tworząc wizję uniwersytetu bezwarunkowego. Według filozofa uniwersytet powinien być wymianą myśli, zapytywania, drążenia tematu prawdy – prawa do mówienia (Derrida, 2015, s. 12–20).

Literatura poświęcona szkolnictwu wyższemu odnosi się głównie do problemu dychotomii publiczne – prywatne. Wystarczy tu choćby wspomnieć prace: Mertona (1968), Ha-

rveya (2008), Callinicos (2006), Gornitzki i Maassena (2007), Kinga (2009), Locke'a (2013), Marginsona i van der Wendego (2009), Cantwella i Kauppinena (2014), Clarka (1993), Hardta i Negriego (2012) i innych. Poniżej dokonam analizy szkolnictwa wyższego w Polsce w odniesieniu do literatury przedmiotu.

Finansowy problem uczelni wyższej – kontrola społeczeństwa

Problem tego, co publiczne i prywatne na uczelni wyższej, może być rozpatrywany z kilku perspektyw: finansowej, władzy, własności oraz tego, co daje wykształcenie wyższe (Szadkowski, 2015b, s. 78–80). Perspektywa finansowa to kwestia związana z umiejętnością zdobywania środków (najlepiej zewnętrznych) na badania (Komljenović, Robertson, 2015, s. 25): „tworzenie rynku» wymaga «inwestycji», to znaczy ciągłego wysiłku wkładanego w «nadawanie kształtu rynkom» poprzez rozwój i zastosowanie polityk, technologii, narzędzi czy innych «urządzeń formatujących»” (Komljenović, Robertson, 2015, s. 22). Jest to bezpośrednio nawiązanie do aspektu finansowego sytuacji polskiego uniwersytetu. Mianowicie wymiar finansowy wiąże się z pytaniem: kto się zajmuje finansami uniwersytetu – literatura przedmiotu wskazuje, że są to tzw. urządzenia formatujące (Komljenović, Robertson, 2015, s. 22). Poczynając od doktorantów, którzy na swoje badania zdobywają granty, przez profesorów, którzy zdobywają dotacje na projekty, a na mecenasach czy sponsorach kończąc.

Krzysztof Szadkowski (2015b, s. 78–80) zadaje jeszcze pytanie: dlaczego biorą się pieniądze. Z kolei to, dlaczego wymienione „urządzenia formatujące” inwestują pieniądze w uniwersytet, jest powiązane z kwestią władzy, o czym szeroko pisał Michel Foucault (2009). Najpełniej obrazuje to cytat: „Ciało jest tu w sytuacji instrumentalnej i pośredniej; jeśli działa się na nie, zamykając je lub każąc mu pracować, czyni się tak po to, by pozbawić jednostkę jednej ze swobód pojmowanych równocześnie jako prawo i majątek” (Foucault, 2009, s. 14). Co oznacza, że jeśli osoba zaczyna zarabiać, to jest zmuszona pracować o określonych porach, w określone dni, w określonym miejscu – musi więc oddać pracodawcy swój czas, miejsce, zasoby ludzkie (prawa i majątek). Przedmiotowe traktowanie pracowników i studentów jest związane z elementem władzy i perspektywą finansową szkolnictwa wyższego. Jedna strona medalu to studenci, którymi się manipuluje w celu osiągnięcia późniejszej korzyści rynkowej. Druga zaś to pracownicy, którym narzuca się dyskursy na dany temat, tak żeby wykształcili w studentach odpowiednie rozumienie rzeczywistości. Wszystko to sprowadza się do rynku, na którym mają się oni pojawić po ukończeniu studiów. Te zasoby ludzkie będą wpływały na rozwój gospodarki, w różny sposób kształtując wydatki budżetu domowego, przyczyniając się do zysków różnorodnych gałęzi gospodarki. Można zaryzykować stwierdzenie, że legitymizacja zarządza systemem produkowania określonych umiejętności, kwalifikacji i danej wiedzy. Wspomniana przeze mnie popularyzacja wiedzy jest z tym związana. Zbyszko Melosik (2009) pisał o wykracza-

niu nauki poza naukowe granice. Efektem tego ma być skondensowana wiedza naukowa przerobiona na łatwo przyswajalne treści dla kultury popularnej. Przykładem może być gra Pokémon Go (Pokemon Go Polska) na telefony wyposażone w system Android. Czyżby władza chciała, żeby dzieci częściej wychodziły na dwór? W ramach gry w wyznaczonych miejscach – w parku, nad wodą – zbiera się konkretne pokemony: nad wodą wodne, w parku leśne itd. Być może przyczyni się to do zmniejszenia problemu otyłości u dzieci, ale czy nie spowoduje jeszcze większego uzależnienia od urządzeń elektronicznych (Rogalska, 2016)? Aby lepiej zrozumieć zagadnienie oddziaływania władzy na człowieka, przytaczam fragment tekstu Łukasza Stankiewicza o dyskursie:

Oznacza to, że dyskurs – definiowany tu jako skodyfikowana wiedza, produkowana na potrzeby i komunikowana w sferze publicznej (...) – jest dziedziną, którą przedstawiciele organizacji muszą stale nadzorować, próbując nie dopuścić do pojawienia się wiedzy mogącej zmienić opinię, jaką otoczenie społeczne posiada na ich temat (Stankiewicz, 2015, s. 142).

Oznacza, że student musi się zachowywać i myśleć w określony sposób, tak żeby wizerunek uniwersytetu, do którego uczęszczał, zachował pozytywny charakter. Wymiar polskiej szkoły wyższej jest powiązany ze sferą społeczną. Społeczeństwo jest kontrolowane za pomocą legitymizacji pragmatyczno-rynkowej, w dużej mierze tworzą je osoby uczęszczające na studia. Dlatego też narodził się system umasowienia edukacji wyższej, który pozwala władzy kontrolować osoby w wieku produkcyjnym – ich myślenie, zasoby ludzkie, to, czego są uczeni, o czym mają myśleć oraz jak mają o tym myśleć (Stankiewicz, 2015, s. 147).

„Prawo do mówienia” według Derridy vs urynkowanie edukacji

Pojęcie dekonstrukcji Jacques’a Derridy (2015) mówi o krytycznym podejściu do każdego problemu głoszonego w ramach dyskursu uniwersyteckiego. Perspektywa sprzedaży, proponowana przez Zbyszko Melosika, czyli urynkowania, uniemożliwia postulowane przez Derridę prawo do mówienia tego, co się chce w ramach edukacji (Derrida, 2015, s. 20). Do tego prawa również nawiązuje Melosik (2009), odwołując się do tradycji szkolnictwa wyższego, która opierała się na założeniu mówienia prawdy, drążeniu tematu do odkrycia wiedzy, nawet bez uzyskania większych korzyści. Urynkowanie edukacji jest więc swego rodzaju odejściem od tradycji, ponieważ zamiast dogłębnego studiowania tematu trzeba publikować jak najwięcej, co prowadzi do sytuacji powierzchownego badania problemu.

Edukacja oparta na legitymizacji pragmatyczno-rynkowej skupia się na czerpaniu korzyści, które zyskuje też uniwersytet (Szadkowski, 2015a, s. 172). Legitymizacja ta sytuuje uczelnię w roli biorcy finansowego w zamian za badania rynkowe na określony temat, co jest zaprzeczeniem dążenia do prawdy. Odniesienie dekonstrukcji Derridy do sytuacji finansowania szkolnictwa wyższego jest związane z poruszonym przez niego problemem profesji, w której odwołuje się do wolności jako jednego z aspektów składających się na

definicję profesji (Derrida, 2015). Powiązanie to dotyczy władzy jako organu regulującego rynek, a więc mówiącego zarówno o kompetencjach danej profesji, jak i wyborze, jakiego może dokonać student (żeby mieć później pracę lub szansę na to, że nagle Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego nie zdecyduje się na zamknięcie jego kierunku studiów). Jest też związana z brakiem przestrzeni dla sprawiedliwości w szkolnictwie wyższym, np. jeżeli doktorant kogoś innego zagraża wiedzą mojemu podopiecznemu, to wstawię mu gorszą ocenę (przykład własny; Derrida, 2015, s. 27).

Za pomocą analizy definicji pracy Derrida odniósł się również do wspomnianego Foucaulta, którego zresztą był uczniem. Uprzedmiotowanie człowieka w szkolnictwie wyższym „zakłada istnienie, zaangażowanie i umiejscowienie żywego ciała” (Derrida, 2015, s. 62), ciało zaś jest odpowiedzialne za pobudzoną twórczość (Chutorański, 2015, s. 54). Strach przed zdemaskowaniem, o którym pisał w przytoczonym fragmencie Łukasz Stankiewicz, wpisuje się w Derridowską analizę pojęcia zdarzenia, w której autor dowodzi, że nie każda praca jest zdarzeniem (Derrida, 2015, s. 52). Zdarzenie określa pracę, w której pracownik zostaje „zamaskowany”, musi się zachowywać w określony sposób, ubierać. Nie każda praca demaskuje, ale każda jest nadzorowana, tak żeby nie naruszyć wizerunku instytucji, w której jest wytwarzana (Derrida, 2015, s. 52). Oznacza to, że z jednej strony praca jest kontrolowana pomimo nakładanych masek, z drugiej zaś sama kontrola narzuca te maski.

Publikacje w polskim szkolnictwie wyższym – umasowienie edukacji

Pobocznym aspektem, który jest równie istotny dla rozwoju polskiego szkolnictwa wyższego, jest problem publikowania. To publikacje decydują o dorobku naukowym wykładowcy akademickiego, szczególnie w naukach humanistycznych. Artykuły naukowe są związane z otrzymaniem funduszy na realizację konkretnych projektów badawczych – im więcej publikacji, najlepiej w międzynarodowych czasopismach (z Impact Faktorem, tzw. kategorii A), tym większa szansa na otrzymanie wsparcia finansowego (Kwiek, 2015b).

Marek Kwiek (2015b) poruszył kwestię podupadania uniwersytetu w trzech wymiarach: instytucjonalizacji (problem kontroli i zasad nad zasobami uniwersytetu), deinstytucjonalizacji (brak pewności, pomijanie zasad współdzielenia zasobów uniwersyteckich) oraz reinstytucjonalizacji (brak spełniania oczekiwań nałożonych na uniwersytety, zanik instytucji szkoły wyższej). Odnosząc twierdzenia Kwieka do tezy Derridy, należy stwierdzić, że uczeń Foucaulta wiązał uniwersytet z możliwością przeciwstawienia się władzy, która ogranicza demokrację. Można powiedzieć, że według twierdzenia Derridy (2015, s. 22) zarówno deinstytucjonalizacja, reinstytucjonalizacja czy instytucjonalizacja jako problemy współczesnej szkoły wyższej są nieuniknioną częścią systemu uniwersyteckiego i odsłaniają bezsilność uniwersytetu wobec władz. Określone wyżej wymiary mówią o tym, że uniwersytety są pozbawione „obywatelskiego nieposłuszeństwa” (Derrida, 2015, s. 27) –

gdyby się pojawiło, zostałyby natychmiast stłumione wobec braku możliwości obrony przed organami władzy.

Do poruszonego wątku publikacji Derrida odwołuje się w ramach etapu wirtualizacji, która to metafora posłuży mi do nakreślenia kolejnego problemu (a może tym razem korzyści = szybkość publikacji) uniwersytetu. Mianowicie coraz więcej czasopism wychodzi w postaci elektronicznej z pierwotną formą wydawniczą papierową. Derrida uważa, że praktyki obliwujące w stronę wirtualizacji świata naukowego prowadzą do upadku środowiska uniwersyteckiego, ponieważ świat wirtualny nie wytwarza zdarzeń, a czas w jego ramach (świata wirtualnego) jest sprzedany i policzony, pozbawiony części humanistyki, którą dają spotkania człowieka z człowiekiem (Derrida, 2015, s. 29, 79).

Emanuel Kulczycki (Drabek, Rozkosz, Hołowiecki, Kulczycki, 2015) nawiązuje do problemu publikacji, odnosząc się do negatywnego wizerunku Polskiego Współczynnika Wpływu, a więc ewaluacji polskich czasopism naukowych. Kultura cytowań w Polsce jest warunkowana pięcioletnim Impact Faktorem prac cytowanych, nie bierze pod uwagę rozdziałów ani książek. Zbyszko Melosik (2009, s. 90–96) natomiast do tezy „sprzedaży w edukacji” dodaje element racjonalności – potrzebę trwałości zasad, ponieważ świat jest nastawiony na model konstruktywistyczny, wspierający wielokulturowość w imię tolerancji, która paradoksalnie „niweluje to, co wspólne”. Wobec tego uważa, że umiędzynarodawianie badań jest dobre, ale nie może prowadzić do ich zaniku na rynku rodzimym. W przeciwnym razie to, co wspólne, zaczyna być tylko tym, co międzynarodowe, a polskie przestaje mieć znaczenie. Innymi słowy publikowanie tylko w czasopismach, które mają Impact Factor, może doprowadzić do zaniku publikacji w czasopismach z pozostałych kategorii, a co gorsza – w czasopismach we własnym kraju.

Jakie rozwiązanie przedstawia Marek Kwiek? „Izomorfizacja trendów i homogenizacja kierunków zmian zachodzących w Europie Zachodniej” (Kwiek, 2015b, s. 70). Według niego rozwiązaniem powinno więc być odejście od zachodniego modelu promowania nauk ścisłych jako przyszłości i skupienie się na heterogenizacji (różnorodności proponowanych kierunków z możliwością późniejszego zarobkowania) szkolnictwa wyższego. Autor pisze dalej: „możemy zatem wnioskować, że aktywność badawcza i dydaktyka są w rzeczywistości raczej wzajemnie konkurencyjne niż komplementarne” (Kwiek, 2015b, s. 53). Implikacja powyższego twierdzenia jest związana z umasowieniem edukacji, swoistego wyjścia z ilościowego promowania studentów na rzecz większej jakości studiów przy niższej liczbie absolwentów potrzebnych do pracy w różnych sektorach gospodarki. Zatem im więcej pracy (studentów w sali) ma nauczyciel akademicki, tym mniej ma czasu na pracę naukową.

Metoda zaradcza na podupadanie polskiego uniwersytetu została przedstawiona również w przytoczanej już pracy Komljenovicia i Robertsona (2015). Mianowicie chodzi o wypracowanie zaufania w ramach brandingu. Branding dotyczy świadomego działania wszystkich podzespołów szkolnictwa wyższego w zakresie budowania marki uniwersy-

tetu. Niewątpliwie jest to związane z promowaniem odpowiednich wartości aksjologicznych, w tym ukrytego programu nauczania (Nowotniak, 2002).

Natomiast wartości, które są promowane w Europie, a z którymi Polska musi się liczyć jako członek Unii Europejskiej, to: „krytyczne badania naukowe, bezinteresowna nauka, wolność intelektualna, oddanie obiektywnej wiedzy naukowej itd. – które są wartościami uniwersalnymi” (Scott, 2003, s. 296, za: Kwiek, 2010, s. 129). Europejski system szkolnictwa wyższego kieruje się ku krytycznemu ujmowaniu nauki, musi jednak uwzględniać sytuację ekonomiczną, gospodarczą i finansową, a także dopasować się do sytuacji społecznej danego kraju. Budowanie wizerunku czy marki jest związane ze „sprzedażą w edukacji” – zdaniem Melosika jest to ekspansja ilościowa, która ma zredukować nierówności społeczne związane z przekazywaniem wzorców wykształcenia i zawodów między pokoleniami (Kwiek, 2015a). Wadą takiego stanu rzeczy jest umasowienie w edukacji oraz problem wahadła Polanyiego – społeczeństwo opiera się na działaniach wolnego rynku, który narzuca mu określone zachowania, przywileje i przymusy, w związku z czym jest to ciążła równia pochyła, czyli wahadło (Kwiek, 2015a).

Środowisko akademickie jest więc przesycone danymi. Marek Kwiek (2015a) postuluje zmianę metody mierzenia danych ciągle opartych na kapitale ludzkim. Autor wiąże problem podupadania szkolnictwa wyższego w Polsce z równymi szansami edukacyjnymi, w ramach których osoby z niższej warstwy społecznej mogłyby się wspinać po szczeblach kariery, a tym samym zwiększyć swój status społeczny. Jest to bezpośrednie nawiązanie do Derridy (2015), który wśród współczesnych problemów dostrzega biedę, związaną zresztą z Deklaracją praw człowieka.

Umasowienie edukacji to nie tylko równoprawy, rozpowszechniony, darmowy dostęp do wiedzy, lecz także umasowienie kadry akademickiej, brak zróżnicowania naukowców. Europa zmierza w kierunku interdyscyplinarności, szerokiego ujęcia poszczególnych tematów w obrębie innych dyscyplin zwłaszcza pokrewnych. Oznacza to, że studenci, którzy swoje działania i wiedzę ukierunkowują na karierę naukową, muszą wziąć ten czynnik pod uwagę i znać się na wielu tematach, dyscyplinach. Dodatkowo muszą wyrobić w sobie umiejętność syntetyzowania wiadomości, łączenia ze sobą informacji i przekształcania ich w odrębny globalny system czy teorię. Dla naukowców już zatrudnionych jest to sygnał do poszerzenia swoich kompetencji, umiejętności, kwalifikacji, zainteresowań i wiedzy. Nauczanie w szkolnictwie wyższym jest powiązane ze stratyfikacją naukowców, do której doprowadziła jego uniwersalizacja. Jest to także związane z czynnikiem ekonomicznym, erozją korzyści klasowych – osoby o niskim statusie nie do końca mogą liczyć na jego zwiększenie po studiach. Z jednej strony z powodu umasowienia edukacji studia już nie dają pewności późniejszego zdobycia pracy, z drugiej zaś coraz więcej sektorów pracy wymaga wyższego wykształcenia. Problemem istnienia uniwersytetu jest również brak chęci najlepszych studentów do pozostania w rodzimej uczelni jako naukowiec, nauczyciel akademicki. Oznacza to bezpośredni związek między zwrotem z inwestycji w studia,

a późniejszą pracą jako absolwent; im mniejsze zagęszczenie absolwentami na rynku, tym większe szanse na dobrze płatną pracę po ukończeniu studiów (Kwiek, 2015a, s. 195).

Znalezienie się na rynku akademickim wiąże się z problemem podwójnego wykluczenia. Z jednej strony wykluczenia ze środowiska niższego szczebla, z drugiej zaś ze środowiska profesorskiego z racji bycia *novum* w miejscu ich pracy, a więc teoretycznie z mniejszą wiedzą, z mniejszą liczbą publikacji (Szkudlarek, 2010).

Jednym z modeli możliwego generowania przychodów jest przejście z publicznego finansowania na prywatne i jednostkowe – „publiczne uczelnie zmieniają się w taki sposób i w takiej mierze, jak i w jakiej mierze zmienia się ich publiczne finansowanie” (Kwiek, 2010, s. 95–102). Problem ten może doprowadzić do zaniku kierunków, które nie dają ich absolwentom widocznych perspektyw na przyszłość, a więc według państwa nie są opłacalne, ponieważ ich utrzymanie kosztuje.

Zbiorcze zestawienie problemów edukacji wyższej w Polsce oraz rozwiązania

Podsumowując, sytuacja polskiego szkolnictwa wyższego nie jest ciekawa. Studenci nie mają motywacji w postaci zatrudnienia, płace nauczycieli akademickich nie są na odpowiednim poziomie, a pozyskiwanie finansów prywatnych staje się obligatoryjne. Wśród głównych czynników kształtujących byt uniwersytetów możemy wymienić: sprzedaż, coraz większą kontrolę poczynań *knowledge workers*, legitymizację pragmatyczno-rynkową, zanik postrzegania edukacji wyższej w myśl sytemu uniwersytetu humboldtowskiego, konsumpcjonizm w edukacji – wiedza jako towar, „urynkowanie edukacji”, problem dychotomii publiczne – prywatne, brak sprawnego systemu Polskiego Współczynnika Wpływu, problem wahadła Polanyiego, brak zróżnicowania naukowców, interdyscyplinarność, erozję korzyści klasowych, podwójne wykluczenie. Zbyszko Melosik w modelu „sprzedaży w sektorze edukacji” odnosi się głównie do umasowienia edukacji, fragmentaryczności i relatywizmu wiedzy we współczesnym świecie, technizacji świata szkół wyższych, nastawienia na model konstruktywistyczny oraz popularyzacji badań własnych jako kształtowania wiedzy społeczeństwa poprzez kulturę popularną. Derrida odnosi się zaś do problemu wirtualizacji jako zatracania stabilności środowiska uniwersyteckiego, do idei profesji, która wykracza poza swoje granice ze względu na brak wytwarzania zdarzeń. Wspinanie się po drabinie akademickiej kariery wiąże się z podwójnym wykluczeniem i jest związane z erozją korzyści klasowych.

W literaturze przedmiotu zaproponowano również kilka rozwiązań, m.in. budowanie marki, czyli świadome kształtowanie branding, oraz izomorfizację i homogenizację szkolnictwa wyższego. Wiesław Andrukowicz (2016, s. 37, 51) zauważa, że „nieograniczona dynamika wolności zaczyna coraz bardziej doskwierać i rozczarowywać”, oraz prognozuje, że rozwiązaniem może być nauczanie, „jak wdrożyć podmiot do nieposłuszeństwa”. W ramach uniwersyteckiej debaty Derrida postuluje możliwość dyskusowania na wiele

różnych tematów, nie tylko tych przynoszących rynkową korzyść, a więc zysk finansowy i ekonomiczny wzrost. Francuski filozof powołuje się na dekonstrukcje – możliwość krytykowania wszystkiego bardziej niż krytyka, czyli wychodzenie poza schematy i tworzenie własnych wizji, rekonstruowanie starego i wytwarzanie nowego. Twierdzi, że siłą jest skuteczność, i dostrzega tendencje do promowania ścisłych kierunków, które dają wydajność, efektywność i skuteczność. Szkolnictwo wyższe w Polsce sprowadza się do wymiaru interdyscyplinarności, umiejętności wiązania, implikacji, syntezy wiedzy z różnych dziedzin i tworzenia na ich podstawie własnych teorii oraz dzięki temu zespalania tego, co tradycyjne, z tym, co nowe, zdobywania środków finansowych na badania, poszerzania kompetencji wśród osób już zatrudnionych.

Umasowienie edukacji powinno być związane z możliwością przyjęcia na studia każdego. W trakcie nauki należy jednak podwyższać poziom wymagań, aby na uczelni pozostali studenci, którzy rzeczywiście poważnie traktują studia. Mam nadzieję, że niniejszy artykuł przybliżył problemy i rozwiązania w szkolnictwie wyższym w Polsce. Z całą pewnością temat nie został wyczerpany, wymaga dalszych badań i przeglądu literatury.

Bibliografia

- Andrukowicz, W. (2016). Szkoły wyższe wobec mitu indywidualizacji. *Pedagogika Szkoły Wyższej*, 2, 37–57.
- Braudel, F. (2013). *Dynamika kapitalizmu*. Warszawa: Aletheia.
- Callinicos, A. (2006). *Universities in a Neoliberal World*. London: Bookmarks Publication.
- Cantwell, B., Kauppinen, I. (red.), (2014). *Academic Capitalism in the Age of Globalization*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Chutorański, M. (2015). Uniwersytet to bardzo wiele różnych rzeczy..., *Pedagogika Szkoły Wyższej*, 1, 47–58.
- Chutorański, M., Makowska, A. (2016). Pedagogika rzeczy (nie tylko) konsumowanych. *Parezja*, 1, 66–78.
- Clark, B.R. (1993). The problem of complexity in modern higher education. W: S. Rothblatt, B. Wittrock (red.), *The European and American university since 1800. Historical and sociological essays* (s. 263–279). Cambridge: Cambridge University Press.
- Derrida, J. (2015). *Uniwersytet bezwarunkowy*. Kraków: Wydawnictwo Libron; Wydawnictwo Eperons-Ostrogi.
- Drabek, A., Rozkosz, E.A., Hołowiecki, M., Kulczycki, E. (2015). Polski Współczynnik Wpływu a kultury cytowań w humanistyce. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2, 121–138. DOI: 10.14746/nsw.2015.2.4.
- Foucault, M. (2009). *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*. Warszawa: Aletheia.
- Gornitzka, A., Maassen, P. (2007). An Instrument for National Political Agendas. The Hierarchical Vision. W: P. Maassen, J.P. Olsen (red.), *University Dynamics and European Integration* (s. 81–98). Dordrecht: Springer.
- Hardt, M., Negri, A. (2012). *Rzecz-pospolita. Poza własność prywatną i dobro publiczne*. Kraków: Korporacja Ha!art.

- Harvey, D. (2008). *Neoliberalizm. Historia katastrofy*. Warszawa: Książka i Prasa.
- King, R. (2009). *Governing Universities Globally. Organizations, Regulation and Rankings*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Komljenović, J., Robertson, S.L. (2015). Dynamika „tworzenia rynków” w szkolnictwie wyższym. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2, 17–40.
- Kwieciński, Z. (2016). Społeczeństwo wychowujące w zagrożeniu? Kryzys jako źródło nadziei. Zaproszenie do dyskusji. *Pedagogika Szkoły Wyższej*, 2, 7–8.
- Kwiek, M. (2010). *Transformacje uniwersytetu. Zmiany instytucjonalne i ewolucje polityki edukacyjnej w Europie*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Kwiek, M. (2015a). Międzypokoleniowa ruchliwość społeczna. Szkolnictwo wyższe a drabina edukacyjna i zawodowa w Polsce. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2, 183–213.
- Kwiek, M. (2015b). Podzielony uniwersytet. Od deinstytucjonalizacji do reinstytucjonalizacji misji badawczej polskich uczelni. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2, 41–74.
- Locke, W. (2013). The Intensification of Rankings Logic in an Increasingly Marketised Higher Education Environment. *European Journal of Education*, 49 (1), 77–90.
- Marginson, S., van der Wende, M. (2009). The New Global Landscape of Nations and Institutions. W: OECD. *Higher Education to 2030, Volume 2: Globalisation* (s. 17–62). Paris: OECD.
- Melosik, Z. (2009). *Uniwersytet i społeczeństwo. Dyskursy wolności, wiedzy i władzy*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Merton, R.K. (1968). The Matthew Effect in Science. *Science*, 159 (3810), 56–63.
- Nowotniak, J. (2002). *Ukryty program szkolnej rzeczywistości*. Szczecin: Agencja Wydawnicza „Kwadra”.
- Pokémon Go Polska. Pobrane z: <http://pokemon-go.pl/> (20.07.2016).
- Riemann, F. (2005). *Oblicza lęku. Studium z psychologii lęku*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Rogalska, E. (2016). Maszyna potestatem. Ekspansja urzędów w życiu człowieka. Refleksja pedagogiczna. *Edukacja i Dialog*, 3/4, 60–62.
- Stankiewicz, Ł. (2015). Społeczna wiedza i legitymizacja a przemiany polskiego uniwersytetu. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2, 139–159.
- Szadkowski, K. (2015a). Podstawowe sprzeczności podporządkowanego kapitałowi szkolnictwa wyższego. W stronę systematyzacji. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2, 161–181.
- Szadkowski, K. (2015b). Teza o hybrydyzacji tego, co publiczne i tego, co prywatne w szkolnictwie wyższym oraz jej konsekwencje. Próba krytyki. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2, 75–120.
- Szkudlarek, T. (2010). Społeczeństwo wiedzy i jego robotnicy. W: A. Gruszczyński, B. Świątkowska, J. Turek, S. Żydek (red.), *Czytanki dla robotników sztuki. Przemysły kreatywne, fabryki wiedzy: analiza i opór* (s. 19–24). Wolny Uniwersytet Warszawy. Pobrane z: http://www.wuw-warsaw.pl/download/raport2010_03.pdf (22.07.2016).

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest zbiorcze ukazanie wizji, trudności, problemów szkolnictwa wyższego w Polsce. Przedstawiam hipotezy o pęknięciu społeczeństwa wychowującego, o którym pisał Zbigniew Kwieciński, izomorfizacji kierunków i homogenizacji dyscyplin, z równoczesnym poglądem o interdyscyplinarności kierunków. Poboczne tematy, które omawiam, to m.in. branding, podwójne wykluczenie, erozja klasowa, Polski Współczynnik Wpływu, wahadło Polanyiego, przymus pracy rozumiany za Michélem Foucaultem jako pozbawienie prawa do wolności majątku, narzucanie własnych poglądów na temat rozumienia rzeczywistości. Niniejszy artykuł porusza też możliwe rozwiązania problemów w sytuacji polskiego uniwersytetu, m.in. Derridowską dekonstrukcję rozumianą jako krytykę wszystkiego (rekonstrukcję starego i dekonstrukcję tego starego na nowe) – w ramach uniwersytetu bezwarunkowego, łączenie starego z nowym, zdobywanie środków finansowych czy wdrażanie ludzi do nieposłuszeństwa.

Słowa kluczowe: uniwersytet, szkolnictwo wyższe, Derrida, Kwiek, dekonstrukcja, urynkowanie, społeczeństwo

A THEORETICAL STUDY ON CONTEMPORARY PROBLEMS OF POLISH HIGHER EDUCATION

Summary

The main goal of the article is to collectively present the vision, difficulties and problems of higher education in Poland. I present the hypothesis about the bursting of an upbringing society, which Zbigniew Kwieciński wrote about, the isomorphisation of directions and the homogenization of disciplines, with the simultaneous view of the interdisciplinary nature of directions. The side topics that I am discussing below are branding, double exclusion, class erosion, the Polish Impact Factor, Polanyi's pendulum, the compulsion of work understood as Michel Foucault as depriving the right to freedom of property, imposing his own views on understanding reality and others. This article also talks about possible solutions to problems in the situation of Polish higher education, including: Derrida deconstruction understood as a criticism of everything (reconstruction of the old and deconstruction of the old one for the new) – within the unconditional university; combining old and new; gaining financial resources or implementing people for disobedience.

Keywords: university, higher education, Derrida, Kwiek, deconstruction, marketization, society